

Seidl, Ivan

[Wildová-Tosi, Alena. Un poeta romantico ceco : prose autobiografiche di K.H. Mácha]

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. D, Řada literárněvědná. 1981, vol. 30, iss. D28, pp. 140-142

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/108133>

Access Date: 29. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

místa věnuje soudobým českým překladům z antických i neantických literatur a stanoví převažující rysy tehdejší překladatelské praxe u nás.

Třetí kapitola (*Epika*) je vyplněna hlavně výklady o kronikářském útvaru (autor sem zahrnuje jak díla s převažujícím posláním historiografickým, tak práce se zaměřením v podstatě beletristickým), dále si všímá bajky a konečně rozvoje cestopisné literatury.

V čtvrté kapitole (*Dramatika*) autor probírá dosti členitou tvorbu dramatickou (drama satirické, biblické, světské hry mravoučné, fraškovitá interludia), přičemž sleduje — obdobně jako v sousedních kapitolách —, do jaké míry tyto útvary souvisejí s tradicí staročeského dramatu a čím připravují pozdější vývoji.

Pátá kapitola (*Lyrika a některé jiné nesužetové útvary*) je věnována výkladům žalmových parafrází, kancionálové poezii, světské milostné lyrice, časové písní, mravokárných a satirickým skládáním a v závěru soudobé epistolografii.

K shrnutí a zobecnění výkladů směřuje *Závěr*, v němž autor dospívá na podkladě předchozí analýzy k návrhu nové periodizace české literatury mezi husitstvím a Bílou horou; zřetel k obecným otázkám se však uplatňuje i v kapitolách 2–5, které tvoří jádro spisu a v nichž Kopecský na rozboru konkrétního materiálu sleduje, jak se v české literatuře a kultuře období renesance projevuje vývojové směřování k základům, na nichž stojí novodobé slovesné umění: v ohnisku jeho zájmu je především úsilí o zčešťování, zesvětšování a zlidovování kulturních hodnot. Vzhledem k této ústřední linii díla je přirozené, že výklady na mnoha místech v přiměřeném rozsahu přesahují časový rámec vymezený titulem.

Nový spis M. Kopecského může vyvolat věcné připomínky i diskuse k řadě dílčích i obecnějších problémů, jimiž se zabývá; sám autor k tomu — nejednou vědomě — podněcuje, navíc se dotýká řady otázek, které nejsou a zřejmě ani nemohou být vyřešeny s absolutní jistotou, s definitivní platností (patří sem např. problém datování prvního tisku Trojanské kroniky). Nesporné je, že jeho práce, opírající se o detailní analýzu bohatého materiálu, namnoze uloženého v zahraničí, i o bezpečnou znalost rozsáhlé sekundární literatury, dospívá k zobecňujícím závěrům, které jsou přínosem k hlubšímu poznávání české literatury renesančního období.

Karel Palas

Alena Wildová-Tosi: Un poeta romantico ceco. Prose autobiografiche di K. H. Mácha. Marsilio Editori, Venezia 1976, 187 stran.

Máchovska literatura v Itálii se dosud opírala zejména o knižní monografii G. Mavera (*Un poeta romantico cecoslovacco: Karel Hynek Mácha*. Roma, ARE, 1925) a o překlady *Máje* (Riccardo Selvi: *Máj, poemetto romantico di K. H. Mácha*. Roma Coppitelli e Palazzotti, 1934. — Ettore Lo Gatto: K. H. Mácha, *Maggio*, Firenze, Fussi, 1950). Nejnovější příspěvek k máchovskému bádání je z pera profesorky českého jazyka a české literatury na římské univerzitě (publikovala rovněž práce o Čapkovi, Vančurovi a Wolkroví, v současné době připravuje knihu o Erbenovi a jeho pohádkách; italská bohemistika jí kromě toho vděčí za moderní normativní mluvnici češtiny).

Autorka chce přispět k poznání Máchových deníků a některých jeho prozaických děl. V první části knížky (skromně nazvané Úvod) analyzuje (vedle některých partií *Velkého zápisníku* a *Deníku na cestě do Itálie*) především *Deník z roku 1835* a hledá jeho souvislosti s Máchovými básnickými i prozaickými pracemi; na zbývajících přibližně sto stranách pak předkládá italskému čtenáři antologický výběr z Máchových autobiografických próz, doplněný kritickými poznámkami. Jde o texty (popř. úryvky textů), jejichž překlad do italštiny byl pořízen autorkou a dvěma dalšími bohemistkami (Alida Di Marzio a Sandra Passariello) vesměs na základě *Spisů K. H. Máchy* vydaných Odeonem r. 1959, 1961 a 1972; *Zápisník, Deník z roku 1835, Dopisy, Poutí krkonošská, Večer na Bezdězu*.

Těžší práce tkví v úvodních kapitolkách, a to zejména proto, že Wildová-Tosi se odhodlala podrobit své analýze integrální text *Deníku z roku 1835*. Základní novum recenzované knihy spočívá v tom, že jsou zde poprvé publikovány (česky v úvod-

ní části práce, italsky pak v rámci antologie textů) i ony části deníku, které Mácha pro jejich krajně intimní charakter z opatrnosti šifroval a které byly jak známo dešifrovány poprvé Jakubem Arbesem r. 1884. (Text je autorkou uváděn podle manuskriptu uloženého v PNP v Praze na Strahově.) Wildová-Tosi přirozeně nenechává bez povšimnutí spory, které se v minulosti okolo uvedených pasáží vedly a ve kterých se např. J. S. Machar, R. Jakobson, K. Teige a další vyslovovali jednoznačně pro publikaci úplného textu *Deníku z r. 1835*.

Otázka, zda tisknout okleštěnou či úplnou verzi *Deníku*, se totiž autorce nejeví ani zdaleka nepodstatnou: v základní koncepci své práce usiluje totiž Wildová-Tosi o to, aby *Deník z r. 1835* mohl být vykládán jako autonomní literárně estetický artefakt. Autorka musí k podepření své teze kombinovat nejrůznější metodologické postupy, základním kritériem je však v tomto případě nutně výsledek ideovětematické a stylistické analýzy textu. Je přirozené, že je-li densk nahlížen z tohoto zorného úhlu, musí se každý cenzurní zásah jevit jako nevhodný, protože se jím narušuje přirozená celistvost textu, vyváženost jeho tematických a stylistických proporcí (v tomto případě mezi poklidnými zápisy banálních každodenních událostí, a naopak úsečnějšími popisy agresivní erotiky intimních situací prožívaných s Lori).

Je třeba říci, že takto definovaný přístup k *Deníku z r. 1835* je nejenom ospravedlnitelný a oprávněný, ale do určité míry i nový. Ve skutečnosti byly totiž Máchovy deníky často odsouvány na periferii zájmu badatelů, jsouce nahlíženy více méně jako zásobárna motivů uplatňovaných o něco později v definitivních verzích uměleckých děl: pochopíme velmi snadno, že otázka úplnosti textu deníku se nejevila nutně jako stěžejní. Wildová-Tosi interpretuje tedy *Deník z r. 1835* jako umělecký text, korespondenci motivů (v tomto případě *Deník z r. 1835 – Máj*) se pak snaží nahlížet jako proces transformací na různých úrovních básnické stylizace.

Pokusme se nyní v rychlosti posoudit metodologický postup autorkin a přesvědčivost jejich závěrů. Jednotlivé záznamy *Deníku z r. 1835* jsou analyzovány chronologicky, text je buď parafrázován, nebo (častěji) citován česky. Vděčněji se k rozboru propůjčuje první část *Deníku z r. 1835*, která jak známo existuje ve dvou rukopisných verzích. Metoda textové komparace umožňuje citlivěji posuzovat sémantické dezignáty Máchových výrazů a významů: svého významu tu nabývají přirozeně nejenom modifikace textu uskutečněné eventuálně v pozdější verzi, ale konec konců i případy doslovného převzetí slov a vět, které signalizují, že myšlenku a její formulaci považoval Mácha za definitivní a důležitou. Takovýmto způsobem vydekuje Wildová-Tosi některá klíčová témata přítomná v Máchově deníku a duchovním světě; ta jsou potom pomocí různých metodologických nástrojů dále rozebírána nebo komentována. Tak např. podkapitolka o smrti je v podstatě historický exkurs o sociálně kulturní roli smrti v Máchově životě (nechybějí poznámky o vysoké úmrtnosti dětí a vůbec veškerého obyvatelstva v 1. pol. 19. století, údaje o úmrtí řady Máchových přátel apod.), který pak jakoby vysvětloval Máchovu pohřební a hřbitovní obsesi. S takovýmto přístupem nelze pochopitelně než souhlasit, přesto však poněkud překvapuje, že autorka (která se na jiných místech knihy často odvolává na strukturalisty a jmenovitě na J. Mukařovského) vůbec neuvažuje, zda uvedená tematika nějak nesouvisí i s typickým preromantickým a romantickým motivickým aparátem. Sociálními faktory vysvětluje Wildová-Tosi i řadu dalších okolností, které zaujmou při četbě studovaného deníku. Je např. zajímavé, že Mácha nešifroval jen údaje intimního a erotického charakteru, ale i záznamy o finančních položkách vydaných např. za dárky pro Lori anebo za vyvázání knih. Podle autorky se chtěl Mácha vyvarovat eventuálních nesrovnalostí stran peněz v případě, že by někdo z rodiny deník objevil a četl.

Jindy preferuje Wildová-Tosi výklad psychologický a psychoanalytický. Týká se to několika záznamů Máchových snů. Autorka se opírá o Freudův *Výklad snů* (k novějším pracím z oblasti psychoanalytické literární kritiky nepřihlíží) a interpretuje jednotlivé obrazy převážně jako sexuální symboly. Na Freudovu *Psychopatologii každodennosti* se pak odvolává při četbě záznamu události, při níž jistý Sabinův lapsus mimoděk odhalil podstatu vztahu mezi Máchou a Lori. I některé další události znamenající v *Deníku* se zdají být jako stvořené pro freudovský výklad a autorka na ně nezapomněla upozornit.

Nejčastěji však Wildová-Tosi pozorně čte text a vysvětluje jej ve světle biografických a historických skutečností, zkoumá jeho tematickou výstavbu a stylistickou členitost. Pokud jde o biografii našeho největšího básníka romantismu, poskytují k ní

mýslím zejména dešifrované části *Deníku* zajímavý doplňkový materiál. Ze záznamů o vztahu Máchy k Lori totiž vyplývá, že Karel Hynek se nechoval vždy jako prototyp laskavého a vzdělaného člověka. Tyto skutečnosti jsou ostatně dobře známy. Je také zřejmé, že Lori Šomková se svým minimálním kulturním rozhledem a se svou neznalostí češtiny mohla být stěží považována za ideální milenku národního básníka. Svou nesmírnou pasivitou a poslušností poskytovala však tato žena Máchovi možnost, aby se v její společnosti cítil všemocným pánem a géníem, kterému je dovoleno absolutně vše. Zejména šifrované části *Deníku* nám tak odhalují tyranské aspekty Máchovy povahy: egoismus a kruté zacházení s Lori, jistý snobismus a pohrdání bližními, tedy vlastnosti, které se přirozeně přfliší nehodily k obrazu Máchy—národního básníka, a proto byly často přecházeny mlčením. To se týká i jiných aspektů intimního života básníkovy, jak je objevujeme četbou dešifrovaných částí *Deníku*.

Za zmínku stojí nepochybně i skutečnost, že autorka věnuje uvedené problematice pozornost i z hlediska jazykového. Zkoumá např. užívání elementárních gramatických kategorií (čas, číslo) v obou verzích *Deníku* z r. 1835 a studuje vliv jejich různého užití na modifikaci sémantického aspektu. Z hlediska lexikologického se pak zabývá mimo jiné frekvencí zakázaných slov v šifrovaných zápisech Máchova *Deníku*. Dokládá pak jejich existenci i v *Mastičkáři*, v Dobrovského *Českých příslovi sbírce*, v Jungmannově *Slovníku* a usuzuje na jejich expresivnost i srovnáním s příslušnými výklady v moderních českých slovnících a v Zaorálkových *Lidových řečnících*. Na základě teze o tom, že uvedená slova mají výraznější charakter tabu v měšťanském prostředí než v prostředí proletářském či venkovském, usuzuje pak Wildová-Tosi, že Mácha se nemohl vulgárním výrazům naučit v rodině (kde se udržovala alespoň po matčině linii hrdost nad příslušností k nezávislým vrstvám obyvatelstva), ale stykem s lidmi z chudých proletářských pražských čtvrtí, kam se rodina z finančních důvodů musela přestěhovat. Autorka věnuje pozornost i slovním hříčkám (založeným na etymologii, homonymii, synonymii), které Mácha s oblibou pěstoval a které jsou doloženy v řadě jeho próz.

Alena Wildová-Tosi má velkou zásluhu na tom, že osobnost našeho romantického básníka by se opět mohla dostat do povědomí Italů díky této zajímavé a čtivé knížce. Je pravda, že způsob výkladu není po všech stránkách nový a objevný. Bylo by možné mluvit také o relativně úzké závislosti na máchovské literatuře (zvláště na pracích K. Sabiný, F. X. Šaldy, J. Mukařovského, A. Pražáka, K. Janského, P. Eisnera, F. Krěmy). Diskutabilní je i kombinace různých metodologických postupů a jejich funkční nejednotnost. Přesto však je velmi cenná realizace autorčina záměru chápat *Deník z roku 1835* jako autonomní literární dílo a podrobit je jako takové literárně—vědné analýze. Vysoce je třeba ocenit i přesný a funkční poznámkový aparát, který doplňuje antologii textů. (Škoda že nebylo z prostorových důvodů možné zařadit mezi vybrané texty i *Marinku*.) A konečně je třeba vyzdvihnout i dokonalou ortografickou a typografickou úroveň knížky, jejíž čeština je bezvadná a bez jediné chybičky.

Ivan Seidl

Dušan Jeřábek: Václav Vladivoj Tomek a Karel Havlíček Borovský v letech bachovské reakce. Brno 1979, 98 stran.

Práce Dušana Jeřábka dotýká se zčásti zpracované, ale v celkových obrysech i detailech ne plně objasněné problematiky vývoje českého liberalismu v období revoluce 1848 a hlavně pak v období bezprostředně porevolučním. Jako příklady pro různé typy postojů Jeřábekovi slouží někdejší přátelé a pozdější odpůrci, historik Václav Vladivoj Tomek a liberální, na pozicích austroslavismu stojící Karel Havlíček Borovský. Tuto volbu osobností považujeme za zvláště šťastnou zejména proto, že z postoje k revoluci a k počínajícímu absolutismu, ideologicky pro české země ztvárněnému hrabětem Thunem, dá se usuzovat na mnohé nejen pokud jde o další vývojový směr české politiky, nýbrž i o formu pozdějšího konzervatismu vědeckého, který se např. odráží i v pozdější historické tvorbě Tomkové, jež se zákonitě dostává do podstatného rozporu se základní koncepcí Palackého.